

І. С. Бойко, кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри морського права Національного університету
«Одеська морська академія»

ТРИБУНАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ ЯК ОЗНАКА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОСУДДЯ

У статті досліджений сучасний стан міжнародного правосуддя з урахуванням плюралізму класифікаційних критеріїв поділу органів міжнародного правосуддя на види. Трибуналізація міжнародного правопорядку розуміється як активізація вже наявних органів міжнародного правосуддя і створення нових судів, що супроводжується поступовим зміцненням обов'язкової юрисдикції міжнародних судів і переходом від арбітражної моделі до класичної судової. З'ясовано, що специфічні риси органів міжнародного правосуддя зумовлюють наявність численних класифікацій, деякі з них відображують новітні тенденції розвитку міжнародного правосуддя, як-от: 1) нівелювання різниці між міжнародними судовими й арбітражними інституціями; 2) активізація правотворчої функції сучасних органів міжнародного правосуддя; 3) горизонтальне цитування та взаємне запозичення правових позицій, створених органами міжнародного правосуддя та перевірених часом та потребами міжнародних відносин, набуває ознак переконливого (рекомендаційного) прецеденту. Особливості природи органів міжнародного правосуддя враховуються по-різному, тому наведені декілька класифікацій, що базуються на фактах наявності: 1) міжнародного договору; 2) рішення міжнародної організації (або її органів); 3) міжнародного договору між державою та міжнародною організацією; 4) рішення місії з підтримання миру, наділеною адміністративним мандатом Організації Об'єднаних Націй; рішення міжнародної організації та держав про наділення національного судового органу функціями міжнародного правосуддя. Уважаємо критерії, що враховують географічний вимір, об'єм компетенції, підсудності in personam, варто застосовувати під час характеристики сучасних органів міжнародного правосуддя. Зазначено, що досить поширений поділ органів міжнародного правосуддя на: а) універсальні і регіональні; б) загальної компетенції та спеціальної компетенції; в) такі, що розглядають спори між державами, і розглядають спори за участю приватних осіб; г) постійні і тимчасові. Акцентовано на тому, що такі класифікації є схематичними та не позбавлені суперечностей. Так, до універсальних органів міжнародного правосуддя відносять Міжнародний трибунал з морського права, який за призначенням і об'ємом компетенції має бути віднесений до судів спеціальної компетенції.

Ключові слова: проліферація; міжнародний правопорядок; органи міжнародного правосуддя; класифікації ОМП; квазісудові інституції.

I. S. Boyko. Tribunalization of the international legal order the character of international adjudication

The paper investigates the current state of international adjudication, taking into account the pluralism of the classification criteria for dividing the institutions of international adjudication into types. Tribunalization of the international legal order means an increase in the number of existing bodies of international adjudication and the creation of new courts, accompanied by a gradual strengthening of the compulsory jurisdiction of international courts and the transition from the arbitration model to the classical court model. It was found that the specific features of international adjudication institutions determine the presence of numerous classifications, some of them reflect the latest trends in the development of international justice, in particular: 1) leveling the difference between international judicial and arbitration institutions; 2) activation of the law-making function of modern institutions of international adjudication; 3) horizontal citation and mutual borrowing of legal positions created by the institutions of international adjudication and time-tested and by the needs of international relations acquire signs of a convincing (recommendatory) precedent. Peculiarities of the nature of international adjudication institutions are taken into account in different ways, so there are several classifications based on the criterias: 1) an international treaty; 2) decisions of the international organization (or its bodies); 3) an international agreement between a state and an international organization; 4) the decision of the peacekeeping mission, endowed with a UN administrative mandate; decisions of the international organization and states on endowment of the national judicial body with the functions of international justice. We consider the criteria that take into account the geographical dimension, the scope of competence, jurisdiction in personam, should be used in the characterization of modern international adjudication. It was noted that it is widespread the division of international adjudication institutions into: a) universal and regional; b) general competence and special competence; c) those who consider disputes between states and consider disputes involving private individuals; d) permanent and temporary. It is emphasized that such classifications are schematic and not without contradictions. For example, the International Tribunal for the Law of the Sea is referred to as universal court, which, by purpose and scope of competence, should be attributed to courts of special competence

Key words: proliferation; international legal order; international adjudication institutions; classification; quasi-judicial institutions.

Постановка проблеми. Сучасний міжнародний правопорядок вимагає пошуку узгодженості, взаємодоповнюваності та сумісності формальних джерел міжнародного права. У цьому процесі важливу роль виконують органи міжнародного правосуддя, розвиток яких у науковій літературі стали нещодавно називати «трибуналізація міжнародного правопорядку». Трибуналізація міжнародного правопорядку розуміється як активізація вже наявних органів міжнародного правосуддя і створення нових судів, що супроводжується поступовим зміцненням обов'язкової юрисдикції міжнародних судів і переходом від арбітражної моделі до класичної судової.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Є.Д. Стрельцова, одна з перших вітчизняних учених, які характеризують сучасний стан міжнародного правосуддя із застосуванням поняття «трибуналізація міжнародного правопорядку», стверджує, що «трибуналізація призводить до деполітизації міжнародного правопорядку, тобто його переходу від «моделі влади» до «моделі норми»» [1, с. 19]. Проліферацію міжнародних судових установ, тобто збільшення їх кількості та проникнення в різноманітні спеціалізовані сфери міжнародно-правового регулювання, учені (зокрема, Г. Борн, Б. Кінгсбарі, Т. Шульц, Н. Ріді, А.С. Смбалян, К. Олтер) розглядають як чинник, який сприяє розвитку міжнародного права [24; 25; 26; 27; 28].

Мета статті полягає в дослідженні сучасного стану міжнародного правосуддя з урахуванням плюралізму класифікаційних критеріїв поділу органів міжнародного правосуддя на види.

Виклад основного матеріалу. Збільшення кількості органів міжнародного правосуддя й об'єктивні чинники розвитку міжнародного права зумовлюють необхідність розгляду питання щодо класифікацій органів міжнародного правосуддя. Особливості природи таких органів ураховуються по-різному, тому можна навести декілька класифікацій, що базуються на фактах наявності: 1) міжнародного договору; 2) рішення міжнародної організації (або її органів); 3) міжнародного договору між державою та міжнародною організацією; 4) рішення місії з підтримання миру, наділеною адміністративним мандатом ООН; рішення міжнародної організації та держав про наділення національного судового органу функціями міжнародного правосуддя.

Більшість органів міжнародного правосуддя створені на основі міжнародного договору (наприклад, Постійна палата міжнародного правосуддя [14], Міжнародний суд ООН [15], Міжнародний кримінальний суд [16], Європейський суд з прав людини [17], Міжамериканський суд з прав людини [2], Африканський суд з прав людини і народів [3], Суд Європейського Союзу (далі – ЄС) [4], Міжнародний центр з вирішення інвестиційних спорів [5], Міжнародний трибунал з морського права [6], Орган з вирішення спорів СОТ [7], Суд Європейської асоціації вільної торгівлі [8], арбітраж Північноамериканської асоціації вільної торгівлі [9], арбітраж Південноамериканського спільного ринку [10], Суд Андського співтовариства [11]).

Резолюції Ради Безпеки ООН № 827 від 25 травня 1993 р., № 955 від 8 листопада 1994 р. – основа створення Міжнародного трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, здійснені на території колишньої Югославії з 1991 р. (далі – МТКЮ) [12] та Міжнародного кримінального трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид та інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, учинені на території Руанди, і громадян Руанди, відповідальних за геноцид і інші подібні порушення, учинені на території сусідніх держав у період із 1 січня по 31 грудня 1994 р. (далі – МТР) [13].

Поява змішаних / гібридних органів кримінального правосуддя була зумовлена їх створенням на підставі міжнародного договору та рішення міжнародної організації, відсутністю ресурсів на національному рівні, пов'язаних з упередженістю представників відповідних держав. Серед гібридних органів кримінального правосуддя виокремлюють два підвиди: 1) спеціальні суди, створені на основі міжнародних договорів держав з ООН, до яких, наприклад, відносять Спеціальний суд щодо Сьєрра-Леоне [18], Спеціальний трибунал щодо Лівану [19]; 2) суди, що формуються тимчасовими адміністраціями ООН на територіях держав, де проводяться миротворчі операції, яким надано адміністративний мандат ООН (зокрема, змішані судові колегії в Косово [20], Спеціальні судові палати із серйозних злочинів у Тиморі-Лешті [21]). Рішення місії з підтримання миру, наділеною адміністративним мандатом ООН, стало підґрунтям для створення Судової палати з розслідування воєнних злочинів у Боснії та Герцеговині [22] та Надзвичайних судових палат у Камбоджі [23].

Органи міжнародного правосуддя, які інституційно або за договором пов'язані з міжнародними організаціями, поділяються на: 1) створені згідно з установчими актами міжнародних організацій (наприклад, МС ООН, Суд ЄС); 2) створені відповідно до міжнародних договорів, які є невід'ємною частиною договірних режимів (зокрема, ОВС СОТ, Суд ЄврАзЕС, Суд ЄАВТ, ЄСПЛ, МАСПЛ, АСПЛН). Крім того, окрему групу становлять органи міжнародного правосуддя, що створені відповідно до рішень міжнародних організацій або за їхньою участю, що юридично або фактично інтегрує їх у систему відповідних організацій (наприклад, МТМП, МЦВІС, кримінальні трибунали ad hoc).

Досить поширений поділ органів міжнародного правосуддя (далі – ОМП) на: а) універсальні і регіональні; б) загальної компетенції і спеціальної компетенції; в) такі, що розглядають спори між державами, і ті, що розглядають спори за участю приватних осіб; г) постійні і тимчасові. Зазначимо, що такі класифікації є схематичними та не позбавлені суперечностей. Так, до універсальних ОМП відносять Міжнародний трибунал з морського права, який за призначенням та об'ємом компетенції має бути віднесений до судів

спеціальної компетенції. Кримінальні суди можуть бути як універсальними (МКС), регіональними (МТКЮ, МТР), так і партикулярними (гібридні суди).

Б. Кінгсбарі запропонував класифікацію з урахуванням критеріїв форми і функцій установ: двосторонні міжурядові комісії з розгляду претензій, міждержавні арбітражі *ad hoc*, міждержавні арбітражі, інтегровані в раніше існуючі правові інституційні структури (наприклад, Постійна палата третейського суду виконує функції, які відповідають повноваженням судової канцелярії, та створює арбітражні трибунали), постійні міжнародні суди (ППМП, МС ООН), міжнародні кримінальні суди (кримінальний суд над німецьким кайзером, Нюрнберзький трибунал, Токійський трибунал, МТКЮ, МТР, МКС), міжнародні адміністративні трибунали міжнародних організацій (ООН, МОП та інших), регіональні суди з прав людини, суди регіональної економічної інтеграції, ОВС СОТ, механізми врегулювання спорів у МЕРКОСУР і НАФТА, інвестиційні арбітражні трибунали [24]. Отже, така класифікація відображує все розмаїття органів міжнародного правосуддя, нівелює різницю між міжнародними судами й арбітражними трибуналами.

Учені вважають, що відсутність ієрархічних зв'язків між органами міжнародного правосуддя не перешкоджає формуванню горизонтальної взаємодії завдяки цитуванню та запозиченню правових позицій один одного, що, своєю чергою, зумовлює можливість використання нетипових критеріїв класифікації органів міжнародного правосуддя [25]. Зокрема, де-факто статус органу міжнародного правосуддя зумовлений впливом ухвалених ним рішень на подальшу практику вирішення міжнародних спорів, зокрема й практику інших ОМП, що має певний результат, а саме розвиток окремих галузей міжнародного права. Як зазначає А.С. Смбалян, об'єктивним критерієм класифікації є показник цитування рішень одних ОМП у рішеннях інших органів. З огляду на такі критерії, авторка пропонує розрізняти ОМП: 1) які володіють де-факто вищим авторитетом, оскільки їхні рішення, через переконливість сформульованих у них висновків, широко визнаються зразковими і відповідно впливають на практику інших ОМП (наприклад, МС ООН, ЕСПЛ, МАСПЛ, ОВС СОТ, МТМП, МТКЮ, МТР, Суд ЄС, МЦПІС, деякі арбітражі *ad hoc*); 2) ОМП «другого ешелону», які впливають на практику вирішення міжнародних спорів обмежено (зокрема, Суд ЄАВТ, арбітраж МЕРКОСУР, арбітраж НАФТА, Спеціальний суд щодо Сьєрра-Леоне, Спеціальний трибунал щодо Лівану); 3) до цієї групи належать всі інші ОМП, рішення яких або недоступні мовами міжнародного правосуддя, або кількість рішень є мізерно малою [26, с. 545].

Закордонні дослідники останніми роками все частіше пропонують поділяти органи міжнародного правосуддя на ОМП першого і другого (нового) покоління [27]. Скажімо, Г. Борн основною функцією ОМП першого покоління (*first generation*) вважає надання сторонам лише інформації щодо того, яким саме чином їм треба врегулювати спір, що виник між ними. До таких ОМП автор відносить, наприклад, ППТС, МС ООН, МТМП, Суд ЄС, регіональні суди з прав людини. На думку Г. Борна, ОМП другого покоління (*second generation*) мають механізми примусового виконання ухвалених рішень і є вкрай затребуваними. До другої групи автор відносить змішані інвестиційні арбітражі, трибунали із претензій, ОВС СОТ. На думку автора, на відміну від традиційних публічно-правових ОМП, суди другого покоління «фактично здійснюють обов'язкову юрисдикцію», також вони є найуспішнішою формою міжнародного судочинства за останні десятиліття. Серед іншого, суди другого покоління відігравали важливу роль у міжнародній торгівлі, фінансах та інвестиціях; сприяли розвитку важливих галузей міжнародного права [28, с. 877]. Погоджуємося з висновками вченого щодо ролі ОМП «нового» покоління та вважаємо за необхідне вказати на деякі прогалини такої класифікації: вона не містить різновид ОМП, що здійснюють діяльність у галузі кримінального правосуддя, які також мають бути віднесені до ОМП другого покоління (принаймні МКС). Внесок цих ОМП в розвиток міжнародного правосуддя і міжнародного права буде оцінено із часом, але, як відомо, уперше в історії міжнародного права Римський статут Міжнародного кримінального суду закріпив положення щодо міжнародної правосуб'єктності Суду (ст. 4). Згідно зі ст. 21 (п. 2) Статуту, МКС може застосовувати принципи та норми права відповідно з тим, як вони інтерпретовані в його попередніх рішеннях, що є доказом закріплення де-юре правотворчої практики Суду.

В особливу групу ОМП виділяють міжнародні квазісудові органи. Особливість їхньої юрисдикції полягає в тому, що вони мають право приймати до розгляду заяви держав, юридичних осіб, фізичних осіб та їх об'єднань про факти порушення будь-якою державою норм міжнародного права. Водночас вони не виносять юридично обов'язкових рішень. У своїй діяльності квазісудові органи поєднують політичні та юридичні засоби врегулювання спорів, зокрема мають право встановлення фактів, а з метою врегулювання використовують процедури, аналогічні судовим. Рішення значної частини квазісудових міжнародних органів мають рекомендаційний характер, хоча деякі із квазісудових органів (зокрема, Компенсаційна комісія ООН [29]) мають повноваження ухвалювати обов'язкові до виконання рішення. Розрізняють такі види міжнародних квазісудових органів: а) міжнародні органи з прав людини (наприклад, Рада ООН з прав людини [30] та її попередник – Комісія з прав людини ООН, Міжамериканська комісія з прав людини [31], Африканська комісія з прав людини і народів [32]); б) міжнародні органи за претензіями та компенсаціями (наприклад, Компенсаційна комісія ООН); в) процедури для визначення факту недотримання міжнародних екологічних угод, що застосовуються органами щодо контролю та нагляду цих договорів (наприклад, Комітет з нагляду за виконанням Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар); г) інспекційні групи

міжнародних банків (зокрема, Інспекційна комісія Світового банку [33]); г) міжнародні органи з розгляду міжнародних економічних спорів (Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів [34] та інші).

Отже, специфічні риси органів міжнародного правосуддя зумовлюють наявність численних класифікацій, деякі з них відображують новітні тенденції розвитку міжнародного правосуддя, як-от: 1) нівелювання різниці між міжнародними судовими й арбітражними інституціями; 2) активізація правотворчої функції сучасних ОМП; 3) горизонтальне цитування та взаємне запозичення правових позицій, створених ОМП та перевірених часом та потребами міжнародних відносин, набуває ознак переконливого (рекомендаційного) прецеденту.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Пропонуємо органи міжнародного правосуддя класифікувати так. За географічним критерієм розрізняємо: 1) універсальні міжнародні суди (МС ООН, МТМП, МКС, ОВС СОТ, адміністративні трибунали міжнародних організацій); 2) регіональні міжнародні суди (ЄСПЛ, Суд ЄАЕС, адміністративні трибунали регіональних організацій). За об'ємом компетенції: 1) загальної компетенції (МС ООН, ППТС, Суд ЄС); 2) спеціальної компетенції (МТМП, МКС, ОВС СОТ, ЄСПЛ, Суд ЄАЕС). В окрему групу варто виділити третейські суди, які можуть мати універсальний, регіональний, двосторонній характер. За критерієм підсудності *in personam*: 1) органи міжнародного правосуддя, які здійснюють юрисдикцію тільки щодо держав (МС ООН, МТМП, ОВС СОТ); 2) органи міжнародного правосуддя, які здійснюють юрисдикцію щодо держав і приватних осіб (ЄСПЛ, МАСПЛ, АСПЛН, Суд ЄС, МЦВІС, Суд ЄврАзЕС, Суд ЄАВТ, арбітраж НАФТА, арбітраж МЕРКОСУР); 3) органи міжнародного правосуддя, які здійснюють юрисдикцію тільки щодо приватних осіб (органи кримінальної юстиції). Уважаємо критерії, що враховують географічний вимір, об'єм компетенції, підсудності *in personam*, варто застосовувати в характеристиці сучасних органів міжнародного правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Стрельцова Є.Д. Уніфікація міжнародного права та її вплив на національне законодавство : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 522 с.
2. МАСПЛ, створений в 1978 р. з набранням чинності Американської конвенції з прав людини 1969 р. URL: https://www.corteidh.or.cr/que_es_la_corte.cfm.
3. Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Establishment of an African Court on Human and Peoples' Rights, on 10 June 1998, in force on 25 January 2004. URL: https://au.int/sites/default/files/treaties/36393-treaty-0019_-_protocol_to_the_african_charter_on_human_and_peoplesrights_on_the_establishment_of_an_african_court_on_human_and_peoples_rights_e.pdf.
4. Суд справедливості ЄС, який функціонує з 1952 р., заснований установчими актами (Угода про Європейське співтовариство вугілля та сталі 1952 р., Лісабонський договір 2007 р.). URL: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/.
5. Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States on 18 March 1965, in force on 14 October 1966 URL: <https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/ICSID%20Convention%20English.pdf>.
6. Конвенція ООН з морського права від 10 грудня 1982 р., набрала чинності 16 листопада 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057#Text.
7. Understanding on rules and procedures governing the settlement of disputes. Annex 2 in force on 1 January 1995. URL: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=63650&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=&HasEnglishRecord=True&HasFrenchRecord=True&HasSpanishRecord=True.
8. Agreement between the EFTA States on the Establishment of a Surveillance Authority and a Court of Justice (ESA/Court Agreement) with Protocols on 2 May 1992, in force on 1 January 1994. URL: <https://eftacourt.int/the-court/surveillance-and-court-agreement/>.
9. North American Free Trade Agreement (NAFTA) on December 17 1992, in force on January 1 1994. URL: <https://findrulesoforigin.org/home/agreement-detail?fta=653>.
10. Treaty Establishing a Common Market between the Argentine Republic, the Federal Republic of Brazil, the Republic of Paraguay and the Eastern Republic of Uruguay. (Treaty of Asuncion) on March 26 1991, in force on 29 November 1991. URL: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/09/9-05/mercosur.xml>.
11. Protocol Amending the Treaty Creating the Court of Justice of the Cartagena on 28 May 1996. URL: http://idatd.cepal.org/Normativas/CAN/Ingles/Treaty_Creating_the_Court_of_Justice.pdf.
12. Resolution S/RES/827 (1993). Adopted by the Security Council at its 3217th meeting, on 25 May 1993. URL: https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_827_1993_en.pdf.
13. Статут Міжнародного трибуналу по Руанді, ухвалений Резолюцією 955 (1994). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d65.
14. Protocol of Signature relating to the Statute of the Permanent Court of International Justice provided for by Article 14 of the Covenant of the League of Nations. Geneva, December 16, 1920. URL: <http://www.worldlii.org/int/other/treaties/LNTSer/1921/96.html>.

15. Statute of the International Court of Justice on 26 June 1945, in force on 24 October 1945. URL: <https://www.icj-cij.org/en/statute>.
16. Rome Statute of the International Criminal Court on 17 July 1998, in force on 1 July 2002. URL: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1998/07/19980717%2006-33%20PM/Ch_XVIII_10p.pdf.
17. ЄСПЛ, створений у 1959 р., реформований після 1 листопада 1998 р. з набранням чинності Протоколу № 11 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_536#Text.
18. Резолюція 1315 (2000), ухвалена Радою Безпеки ООН на її 4186-му засіданні 14 серпня 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_659#Text.
19. Резолюція 1664 (2006), ухвалена Радою Безпеки ООН на її 5401-му засіданні 29 березня 2006 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU06014.html.
20. Resolution 1244 (1999). Adopted by the Security Council at its 4011'th meeting on 10 June 1999. URL: [https://undocs.org/en/S/RES/1244\(1999\)](https://undocs.org/en/S/RES/1244(1999)).
21. Resolution 1272 (1999). Adopted by the Security Council at its 4057'th meeting on 25 October 1999. URL: [https://undocs.org/en/S/RES/1272\(1999\)](https://undocs.org/en/S/RES/1272(1999)).
22. A/60/267-S/2005/532, 17 August 2005. URL: https://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_2005_en.pdf.
23. Resolution A/RES/57/228 B adopted by the General Assembly 22 May 2003. URL: <https://web.archive.org/web/20070703061139/http://www.unakrt-online.org/Docs/GA%20Documents/A-Res-57-228B.pdf>
24. Kingsbury B. International courts: Uneven judicialisation in global order. *The Cambridge Companion to International Law* / eds. J. Crawford, M. Koskenniemi. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. P. 203–227. DOI: 10.1017/CCO9781139035651.014
25. Schultz Thomas, Ridi Niccol'o. Comity and International Courts and Tribunals. *Cornell International Law Journal*. 2017. Vol. 50. P. 577–610.
26. Смбалян А.С. Органы международного правосудия: классификация в рамках общей системы. *Право и политика*. 2013. № 4 (160). С. 541–547.
27. Karen J. Alter. The Multiple Roles of International Courts and Tribunals: Enforcement, Dispute Settlement, *Constitutional and Administrative Review*. Northwestern University School of Law. Faculty working papers. 2012. Paper 212. URL: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1211&context=facultyworkingpapers>.
28. Born Gary. A New Generation of International Adjudication. *Duke Law Journal*. 2012. Vol. 61. № 4. P. 775–879. URL: <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1523&context=dlj>.
29. The United Nations Compensation Commission. URL: <https://web.archive.org/web/20071219191932/http://www2.unog.ch/uncc/>.
30. The United Nations Commission on Human Rights. URL: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/AboutCouncil.aspx>.
31. Inter-American Commission on Human Rights. URL: <http://www.oas.org/en/iachr/>.
32. African Commission on Human and Peoples' Rights. URL: <https://www.achpr.org/https://ozone.unep.org/institutions>.
33. The World Bank Inspection Panel. URL: <https://www.inspectionpanel.org/sites/www.inspectionpanel.org/files/>.
34. International Centre for Settlement of Investment Dispute. URL: <https://icsid.worldbank.org/about/arbitrators-conciliators>.